

Витрати органів Пенсійного фонду України районного рівня: їх класифікація та відображення в обліку

Адамик Оксана

*к. е. н., доцент кафедри
фінансово-господарської діяльності
Тернопільського національного
економічного університету*

Вступ. Одним із найважливіших завдань, які повинна вирішувати держава, є матеріальне забезпечення громадян у старості, в разі постійної втрати працездатності, втрати годувальника. Таке забезпечення здійснюється шляхом призначення виплати їм пенсій. В Україні нараховується понад 14 мільйонів пенсіонерів [23], до яких відносяться різні категорії громадян, зокрема ті, які досягли пенсійного віку, інвалідів, дітей-інвалідів, осіб, що втратили годувальника, громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, військовослужбовців тощо.

Система пенсійного забезпечення в Україні характеризується значною диференціацією пенсійних виплат. На сучасний момент пенсії і допомоги в Україні встановлюються більш ніж 25-ма законодавчими актами і нормативно-правовими документами.

Численна кількість статей пенсійних виплат потребує відповідних джерел їх фінансування, а це у свою чергу вимагає чіткого узгодження й класифікації доходів і видатків Пенсійного фонду.

Проблема підсилюється тим, що сучасна методика обліку розрахунків з виплати пенсій і допомоги не відповідає етапам руху коштів пенсійного забезпечення. У період з 1991 по 2002 рік відбулося ряд змін у даній галузі, а Інструкція з бухгалтерського обліку № 11-4 [18] таких радикальних змін не зазнала, а була змінена лише поверхово.

Техніка обліку видатків на виплату пенсій і допомоги передбачає застосування лише касового методу, що не відповідає логіці понять

„фактичні видатки” і „касові видатки”. Унаслідок цього такий облік не надає повної інформації для формування звітності Пенсійного фонду.

З огляду на сказане **метою даної статті** є розкриття організаційних та нормативно-правових засад здійснення видатків органами Пенсійного фонду та формування пропозицій для вдосконалення методики обліку виплати пенсій та допомоги.

1. Класифікація видатків за джерелами фінансування і напрямами використання та їх відображення в обліку

Видатки Пенсійного фонду формуються відповідно до пенсійних програм, які фінансуються з різних джерел. Пенсійна програма характеризується цільовим призначенням коштів, а також джерелом їх фінансування. Тому усю сукупність видатків Пенсійного фонду відповідно до пенсійних програм можна класифікувати за двома ознаками (рис. 1):

I. Відповідно до джерел їх фінансування:

- видатки, що фінансуються за рахунок коштів Пенсійного фонду;
- видатки, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету;
- видатки, що фінансуються за рахунок коштів Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі – фонд безробіття);
- видатки, що фінансуються за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі – фонд страхування від нещасних випадків).

II. За напрямами використання:

- видатки на виплату трудових і соціальних пенсій, доплат та допомоги, а також оплата послуг з їх доставки;
- адміністративно-управлінські видатки: видатки на утримання органів ПФ, провадження персоніфікованого обліку, на розрахунково-касове обслуговування, ін. видатки;
- відшкодування виплати пенсій особам, звільненим з військової служби та ін.;
- відшкодування виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених різними пенсійними програмами;

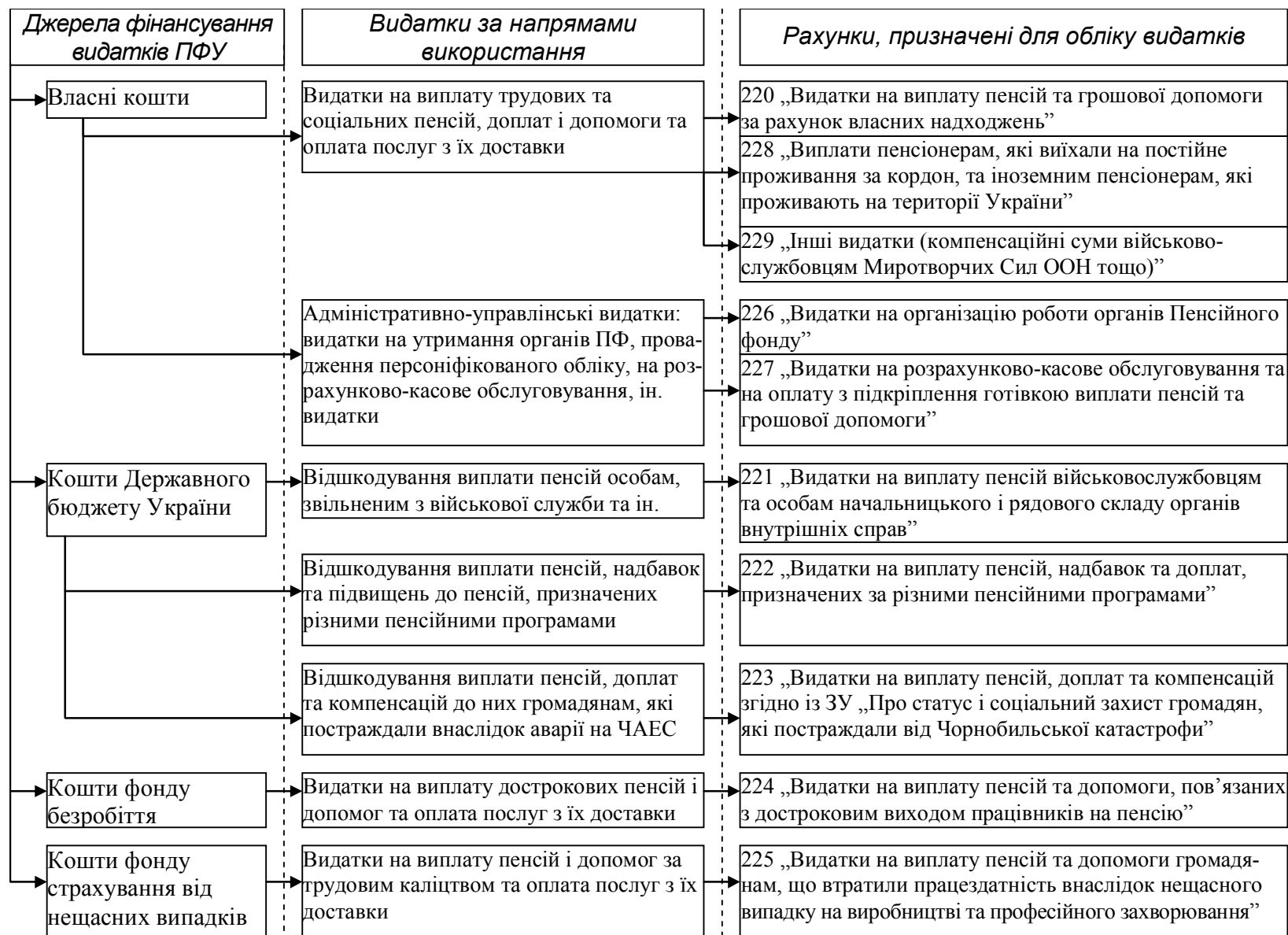

Рис. 1. Класифікація витрат органів Пенсійного фонду за джерелами фінансування і напрямками використання

- відшкодування виплати пенсій, доплат та компенсацій до них громадянам, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС;
- видатки на виплату дострокових пенсій і допомог та оплата послуг з їх доставки;
- видатки на виплату пенсій і допомог за трудовим каліцтвом та оплата послуг з їх доставки.

Кожну із статей видатків за напрямками використання (окрім адміністративно-управлінських) можна умовно поділити на дві групи:

- видатки на виплату пенсій та допомоги, надбавок до пенсій;
- видатки на оплату послуг з їх виплати і доставки. Такі видатки складають, як правило, поштові послуги, оскільки банківські установи здійснюють доставку цих сум безкоштовно.

Видатки на оплату послуг з виплати і доставки пенсій фінансуються з того ж джерела, що і сума пенсії. Тобто якщо виплачується пенсія за віком, то і витрати на її доставку фінансуються з відповідного джерела та відображається на тому ж субрахунку. Такий підхід забезпечує прозорість фінансування і обліку вказаних сум.

Для обліку видатків на виплату пенсій та допомоги призначений III-ій клас рахунків „Видатки”, а саме рахунок 22 „Видатки Пенсійного фонду”. Як видно з рис. 1, структура цього рахунку за субрахунками майже повністю відповідає класифікації видатків за напрямками використання.

Особливу увагу необхідно приділити спеціальним пенсіям, призначеним іншими Законами [2;3; 4; 11; 12; 15; 16; 17; 22], які виплачуються за різними пенсійними програмами (субрахунок 222 „Видатки на виплату пенсій, надбавок та доплат, призначених за різними пенсійними програмами”). Суму такої пенсії можна умовно поділити на дві частини (рис. 2):

- базова сума пенсії – пенсія, призначена згідно з іншими Законами в частині, що не перевищує розміру пенсії за віком, призначеної відповідно до Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”[15]. Вона фінансується за рахунок власних коштів Пенсійного фонду України;
- надбавки та підвищення до пенсій, призначені іншими Законами, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету.

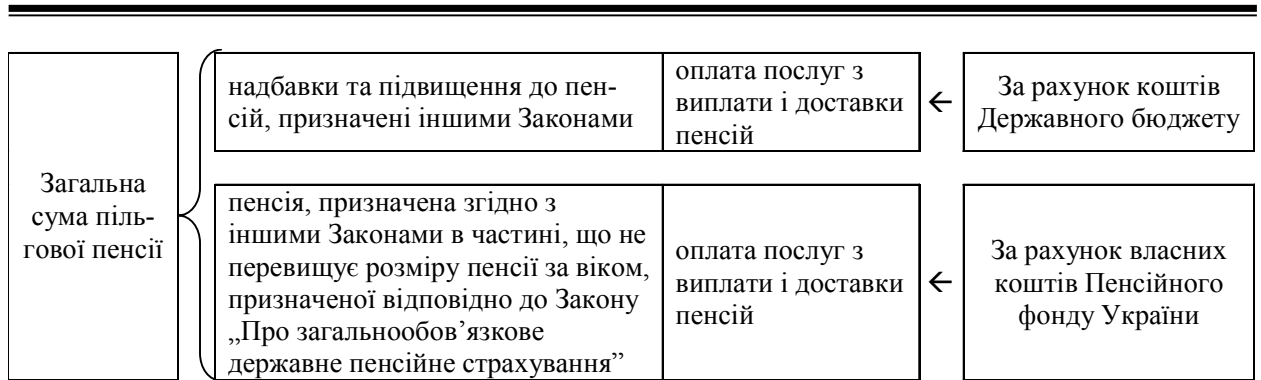

Рис. 2. Джерела виплати пенсій, призначених різними пенсійними програмами

Пільгова пенсія у сумі, що перевищує розмір пенсії за віком, фінансується з Державного бюджету. Такий підхід забезпечує справедливість розподілу коштів державного пенсійного забезпечення і дозволяє підвищувати розмір трудових і соціальних пенсій пропорційно росту коштів Пенсійного фонду, не відволікаючи їх на пільгові підвищення та надбавки.

Окрім того, як видно з рис. 2, витрати на виплату і доставку фінансуються з того ж джерела, що і сума пенсії пропорційно її розміру.

Загалом необхідно відмітити, що номенклатура витрат Пенсійного фонду за напрямками використання дуже велика. Пенсії, призначені різними законами значним чином диференціюються, що знаходить своє відображення у структурі рахунку 22 „Видатки Пенсійного фонду”. Відтак цей рахунок характеризується громіздкими назвами та нумерацією вкладених субрахунків, що призводить до росту обсягу облікових робіт. Причиною такого стану справ є переобтяження пенсійної системи різноманітними пільгами.

Таким чином, очевидними недоліками обліку видатків органів Пенсійного фонду за напрямками використання є:

- 1) значна номенклатура пенсійних виплат, а також громіздкі назви і нумерація субрахунків для їх обліку;
- 2) структура рахунку 22 відображає лише напрями використання коштів за пенсійними програмами.

З огляду на сказане ми пропонуємо:

– оскільки затвердження бюджету Пенсійного фонду та формування Звіту про виконання бюджету ПФУ (ф. 2-ПФ) здійснюється у розрізі пенсійних програм, тому і рахунки обліку витрат необхідно диференціювати у розрізі цих же програм, які передбачають відповідні джерела їх фінансування. При цьому вкладені до них субрахунки відобразатимуть напрямками використання витрат. Порядок класифікації видатків та їх кодування у Плані рахунків були запропоновані раніше¹;

– ввести кодування пенсійних виплат у розрізі законів, що їх призначають, аналогічно до класифікації видатків бюджету [21, 20] (табл. 1).

Таблиця 1

Запропонована класифікація пенсійних виплат (у скороченому вигляді)

Код	Стаття пенсійних виплат
1100	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”
1200	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про пенсійне забезпечення”
1300	Пенсійні виплати особам, які працювали в органах державної влади і органах місцевого самоврядування
1400	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про наукову та науково-технічну діяльність”
1500	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про поліпшення матеріального становища інвалідів війни”
1600	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ”
1700	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про ветеринарну медицину”
1800	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи”
1900	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про внесення змін до деяких законів України у зв’язку з закриттям Чорнобильської атомної електростанції”
2000	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”
2100	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про пенсії за особливі заслуги перед Україною”
2200	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про донорство крові та її компонентів”
2300	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про статус гірських населених пунктів”
2400	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”
2500	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні”

¹ Адамик О.В. Організація обліку виконання бюджету органами Пенсійного фонду України // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 5. – С. 36-42

2600	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про соціальний захист дітей війни”
2700	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни”
2800	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”
2900	Пенсійні виплати згідно із Законом України „Про зайнятість населення”

Коди класифікації пенсійних виплат (далі – ККПВ) необхідно покласти в основу планування видатків, їх синтетичного і аналітичного обліку, звітності Пенсійного фонду. Її застосування надасть прозорість обліку і контролю операцій з коштами пенсійного забезпечення. Класифікація у розрізі законів, а не, скажімо, джерел фінансування, забезпечить її стабільність, оскільки Закон про бюджет може вносити зміни у порядок фінансування певних видів пенсій. Наприклад, виплата надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами здійснювались з власних джерел Пенсійного фонду України, але з 2006 року фінансується за рахунок державного бюджету.

2. Класифікація видатків за етапами руху коштів пенсійного забезпечення та їх відображення в обліку

Усі видатки, що здійснюються органами Пенсійного фонду України в ході виконання бюджету поділяються на касові та фактичні. Вони є окремими етапами руху коштів пенсійного забезпечення, а також об'єктами бухгалтерського обліку.

Касовими видатками вважаються всі суми, видані (перераховані) з поточних рахунків (наприклад, фінансування установ банків та підприємств зв'язку для виплати пенсій і допомоги, оплата видатків на утримання органу Пенсійного фонду та ін.).

Фактичними видатками вважаються реальні затрати коштів на виплату пенсій і допомоги за рахунок коштів Пенсійного фонду, державного та місцевого бюджету, соціальних фондів, а також затрати органів Пенсійного фонду на їх утримання. Наприклад, нарахована сума пенсії – це фактичні видатки, а виплачена – касові видатки.

Фактичні видатки не завжди збігаються з касовими у сумі і часі, оскільки в їх основу покладено різні принципи запису:

- касовий метод передбачає фіксування видатків в момент здійснення виплат незалежно від періоду, до якого вони належать;
- метод нарахування передбачає відображення видатків в обліку в момент їх здійснення. Наприклад, фактичні видатки можуть бути більші за касові у випадку, якщо є брак коштів, тобто видатки (суми пенсій та допомоги) нараховані, але не сплачені; або менші за касові, якщо у звітному періоді оплачені суми пенсій та допомоги, які були нараховані у попередніх звітних періодах.

Чинна методика обліку фактичних видатків Пенсійного фонду передбачає використання рахунку 22 „Видатки Пенсійного фонду”. Рахунок активний: по дебету рахунку здійснюється списання фактичних видатків на виплату пенсій та допомоги на підставі первинних документів, які подаються підприємствами та установами, що здійснюють виплату пенсій та допомоги; по кредиту – списання заключними оборотами сум виплачених пенсій (рис. 3).

Рахунок 22 „Видатки Пенсійного фонду”	
Сальдо	–
Списання фактичних видатків на виплату пенсій і допомоги на підставі документів, що засвідчують такий факт	Списання заключними оборотами сум виплачених пенсій
Сальдо	–

Рис. 3. Загальна схема рахунку 22 „Видатки Пенсійного фонду”

Рахунок не має початкового та кінцевого сальдо оскільки є регулюючим. На кінець звітного періоду (року) суми за даним рахунком підлягають списанню заключними оборотами, тому, як правило, вони не відображаються у Балансі (ф. 1-ПФ).

Отже, чинна технологія обліку касових і фактичних видатків управління Пенсійного фонду на районному рівні здійснюється за такою схемою (рис. 4):

- 1) нарахування пенсій та допомоги здійснюється Відділом виплати пенсій, але такі суми не фіксуються в обліку;

2) відповідно до нарахованих сум пенсій та допомоги управління Пенсійного фонду в районах, містах та районах у містах перераховують кошти установам банків та підприємствам поштового зв'язку для їх виплати – *касові видатки*:

Дебет 191 „Розрахунки з підприємствами зв'язку та установами банків по виплаті пенсій та допомоги”

Кредит 119 „Інший поточний рахунок”.

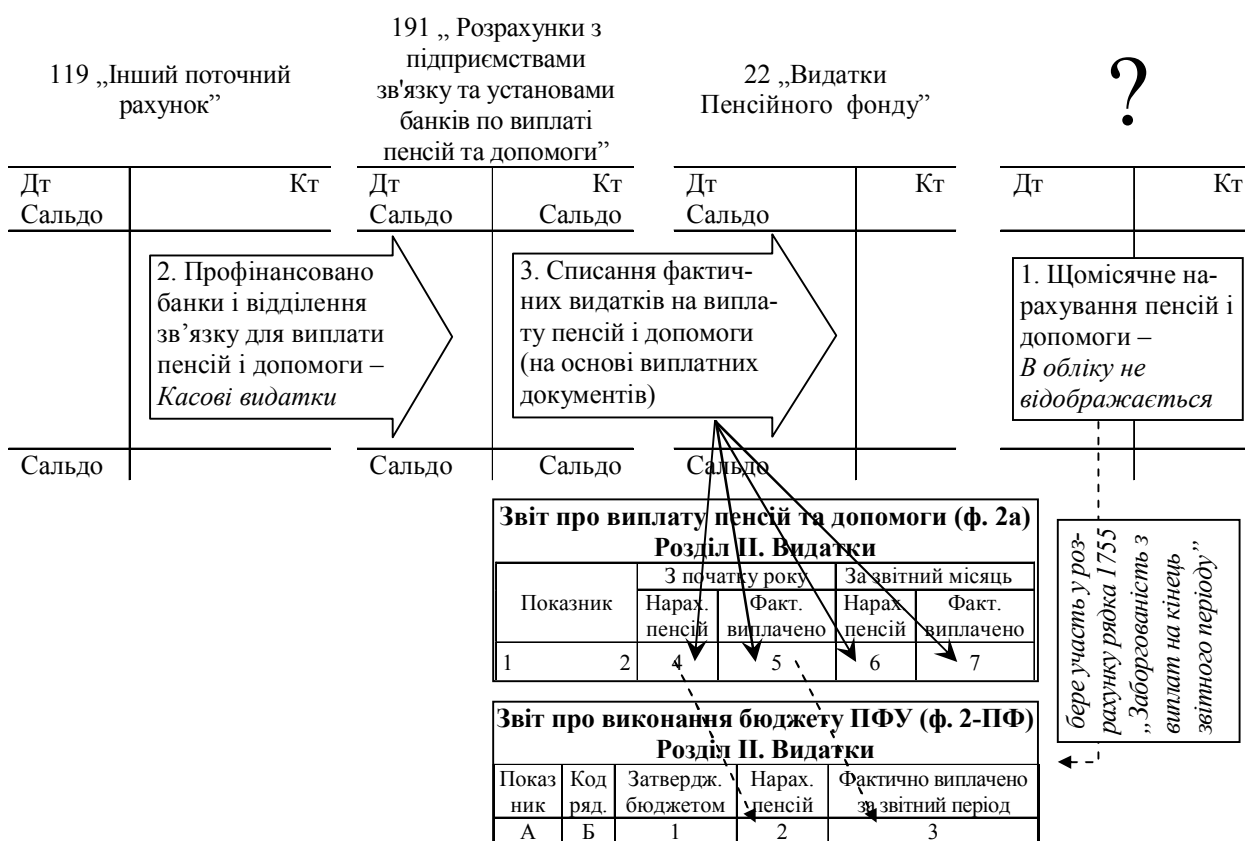

Рис. 4. Схема обліку касових і фактичних видатків органів Пенсійного фонду на районному рівні з виплати пенсій і допомоги

3) після виплати сум пенсій і допомоги установи банків та підприємства поштового зв'язку звітують перед відповідним управлінням Пенсійного фонду, про що подають такі документи: відділення пошти – Акт звірення розрахунків по виплаті пенсій та допомоги (ф. В9-М), установи банку – другий примірник завірених списків на перерахування пенсій до банків та один примірник опису до нього.

Таку операцію називають списанням фактичних видатків і відображають проводкою:

<i>Дебет</i>	<i>220-225, 228-229</i>
<i>Кредит</i>	<i>191 „Розрахунки з підприємствами зв'язку та установами банків по виплаті пенсій та допомоги”.</i>

Основним недоліком чинної методики обліку видатків Пенсійного фонду є те, що вона **не передбачає застосування принципу нарахування**. Через це операції списання фактичних видатків на виплату пенсій та допомоги не відповідають сутності категорій „фактичні видатки”, оскільки за логікою їх формування спочатку видатки повинні бути нараховані і надалі виплачені. **Адже фактичні видатки (заборгованість перед пенсіонером) виникають не в момент їх виплати, а в момент в момент нарахування пенсії. Більш того, заборгованість перед одержувачами виникає незалежно від наявності у Пенсійного фонду достатньої кількості коштів на їх виплату.** Така ж позиція викладена у статті 8 Закону України „Про пенсійне забезпечення” [9]: „Фінансування витрат на виплату пенсій провадиться по всій території України щомісячно незалежно від надходжень коштів та соціально-економічного стану конкретних регіонів за рахунок перерозподілу коштів Пенсійного фонду України в межах країни.”

Такий стан речей пояснюється застарілою методикою обліку, оскільки у період з 1991 по 2002 рік відбулося ряд змін порядку руху розрахунків з одержувачами пенсій і допомоги, а Інструкція з бухгалтерського обліку № 11-4 [18] таких радикальних змін не зазнала, була змінена лише поверхово.

3. Розрахунки з одержувачами пенсій і допомоги

3.1. Історія впорядкування розрахунків Пенсійного фонду з одержувачами пенсій і допомоги

У період з 1991 по 1994 роки нарахування пенсій і допомоги здійснювалося органами соціального захисту населення. Розрахована ними

потреба в коштах фінансувалася органами Пенсійного фонду районного рівня (колишній рахунок 195 „Розрахунки з органами соціального захисту”) для подальшої виплати одержувачам пенсій і допомоги через підприємства зв’язку (рис. 5).

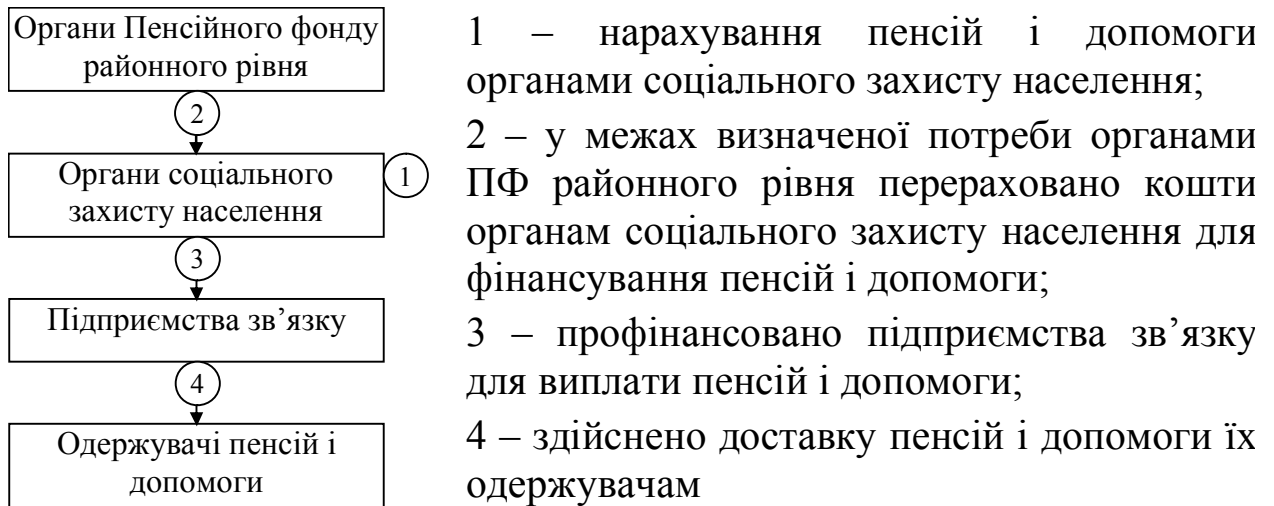

Рис. 5. Етапи руху коштів з виплати пенсій і допомоги у період з 1991 по 1994 роки

Таким чином, заборгованість перед пенсіонерами виникала в органів соціального захисту населення. Органи Пенсійного фонду не мали з ними прямого контакту, а виконували функцію фінансової інституції з накопичення та перерозподілу коштів пенсійного забезпечення. Така методика обліку зафіксована у Інструкції по бухгалтерському обліку №11-4 [18], яка функціонує і зараз.

У період з 1994 року по 1999-2002 роки було введено пряме перерахування коштів органами Пенсійного фонду підприємствам поштового зв’язку. Органи соціального захисту населення мали тільки формувати відомості і заявки на виплату пенсій (рис. 6).

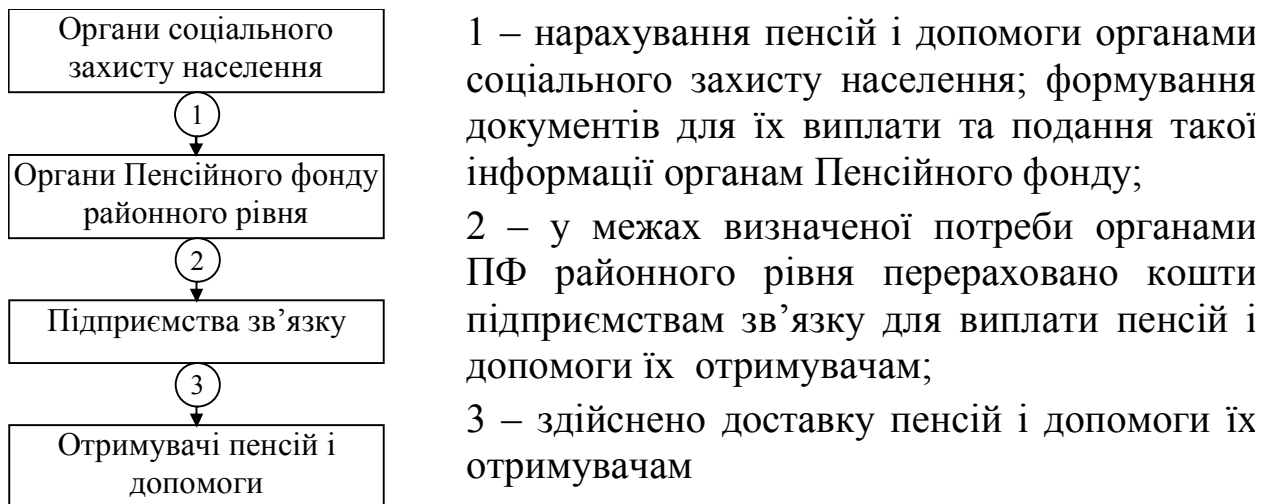

Рис. 6. Етапи руху коштів з виплати пенсій і допомоги у період з 1994 по 1999-2002 роки

З 1 січня 1999 по 1 липня 2002 року відбувався процес передачі органам Пенсійного фонду функцій з призначення та виплати пенсій та допомоги, які раніше здійснювалися органами соціального захисту населення. Завдяки таким змінам в обліку виконання бюджету ПФ виникли нові об'єкти – розрахунки з пенсіонерами, проте вони не були відображені в техніці і методиці обліку.

3.2. Пропозиції вдосконалення методики обліку розрахунків з пенсіонерами

Таким чином, через застосування касового методу чинна методика обліку коштів пенсійного забезпечення не відображає такий важливий об'єкт як розрахунки з пенсіонерами і як наслідок не відповідає етапам руху коштів пенсійного забезпечення (попереднє нарахування і подальша виплата суми пенсій і допомоги). Внаслідок цього облік є неінформативним, оскільки не надає інформації про суму заборгованості перед одержувачами пенсійних виплат.

З огляду на сказане, ми пропонуємо облік видатків та розрахунків з пенсіонерами побудувати наступним чином. Для обліку розрахунків з одер-

жувачами пенсій і допомоги додатково до запропонованого раніше Плану рахунків² необхідно відкрити новий клас рахунків 3 „Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій” (табл. 2). Структуру його рахунків пропонуємо викласти аналогічно до класифікації пенсій, надбавок, підвищень та доплат до пенсій наданої авторами Б.О.Зайчук та ін. [9, с. 469-473].

При цьому сформована раніше нумерація класів рахунків зсунеться наступним чином:

Клас 3. Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій.

Клас 4. Видатки Пенсійного фонду.

Клас 5. Доходи Пенсійного фонду.

Таблиця 2

Додатковий клас рахунків, що пропонується для впровадження в органах Пенсійного фонду

Номер рахунку	Найменування рахунку	Номер субрахунку	Найменування субрахунку
Клас 3. Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій			
30	Розрахунки з особами, пенсія яким призначена згідно з ЗУ „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (у солідарній системі)	300	Розрахунки з одержувачами пенсій за віком
		301	Розрахунки з одержувачами пенсій по інвалідності внаслідок загального захворювання
		302	Розрахунки з одержувачами пенсій у зв’язку з втратою годувальника
31	Розрахунки з особами, пенсія яким призначена згідно з ЗУ „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (в обов’язковій накопичувальній системі)	310	Розрахунки з одержувачами довічної пенсії з установленим періодом
		311	Розрахунки з одержувачами довічної обумовленої пенсії
		312	Розрахунки з одержувачами довічної пенсії подружжя
		313	Розрахунки з одержувачами одноразової виплати
32	Розрахунки з особами, які мають статус держслужбовця	320	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законами України „Про державну службу”, „Про дипломатичну службу”
		321	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про Національний банк України”

² Див. Адамик О.В. Організація обліку виконання бюджету органами Пенсійного фонду України // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 5. – С. 36-42

		322	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про прокуратуру”
		323	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про статус народного депутата”
		324	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Положенням про помічника-консультанта НДУ
		325	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про статус суддів”
		326	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про судову експертизу”
		327	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених митним кодексом України
		328	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про службу в органах місцевого самоврядування”
		329	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”
33	Розрахунки з іншими особами, пенсія яким призначена за професійними ознаками	330	Розрахунки з одержувачами пенсій за віком на пільгових умовах або за вислугою років
		331	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про наукову і науково-технічну діяльність”
		332	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ”
		333	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про ветеринарну медицину”
		334	Розрахунки з працівниками льотно-випробного складу та особам льотних екіпажів повітряних суден цивільної авіації, які вишли на пенсію до набрання чинності Закону України від 17.11.99 „Про внесення змін до деяких законів України”
34	Розрахунки з особами за соціальними пенсіями та	340	Розрахунки з одержувачами соціальної допомоги, призначеної Законом України

	допомогою		„Про соціальну допомогу”
		341	Розрахунки з одержувачами соціальної допомоги, призначеної Законом України „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”
35	Розрахунки з особами за достроковими пенсіями	350	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про зайнятість населення”
		351	Розрахунки з одержувачами пенсій і компенсацій, призначених Законом України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи”
		352	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про внесення змін до деяких законів України у зв’язку з закриттям Чорнобильської атомної електростанції”
		353	Розрахунки з одержувачами пенсій та підвищень до них, призначених Законом України „Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”
36	Розрахунки з особами за пенсіями по інвалідності або втраті годувальника внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання	360	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”
		361	Розрахунки з одержувачами пенсій, призначених Законом України „Про пенсійне забезпечення”
37	Розрахунки з особами за компенсаціями та допомогою на поховання	370	Компенсаційні виплати непрацюючій працездатній особі, яка доглядає за інвалідом 1 категорії або престарілим, який досяг 80-річного віку
		371	Компенсація за втрату годувальника та допомоги на поховання признач ЗУ „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи”
		372	Допомога на поховання
38	Розрахунки з особами за надбавками та підвищеннями до пенсій, призначеними різними пенсійними програмами	380	Розрахунки з одержувачами надбавок, призначених Законом України „Про пенсії за особливі заслуги перед Україною”
		381	Розрахунки з одержувачами надбавок, призначених Законом України „Про донорство крові та її компонентів”
		382	Розрахунки з одержувачами надбавок,

			призначених Законом України „Про статус гірських населених пунктів”
		383	Розрахунки з одержувачами надбавок до пенсії на непрацевдатних членів сім’ї
		384	Розрахунки з одержувачами надбавок, призначених Законом України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”
		385	Розрахунки з одержувачами надбавок по догляду та доплат, призначених Законом України „Про пенсійне забезпечення”
		386	Розрахунки з одержувачами надбавок, призначених Законом України „Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні”
		387	Розрахунки з одержувачами надбавок, призначених Законом України „Про соціальний захист дітей війни”
39	Державна допомога	391	Розрахунки з одержувачами допомоги, призначеної Законом України „Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни”
		392	Розрахунки з одержувачами допомоги, яким виповнилось 100 і більше років

Рахунки класу 3 „Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій” – пасивні. За кредитом рахунків фіксується нарахування пенсії, надбавки до неї та допомоги; за дебетом – списання вказаної заборгованості на основі виплатних документів, що надійшли від установ банку та підприємств зв’язку. Сальдо кредитове відображає заборгованість за невикористаними сумами пенсій та допомоги.

Слід зауважити, що структура класу рахунків 4 „Видатки Пенсійного фонду” та класу рахунків 3 „Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій” загалом схожі між собою, але не тотожні. Відмінність полягає в тому, що до сум пенсій та допомоги не включаються такі статті як витрати на доставку пенсій і допомоги, адміністративно-управлінські витрати. А окрім того, суми пенсій, що фінансуються з різних джерел, відображаються однією сумою без диференціації, оскільки ці рахунки відображають стан розрахунків з виплати пенсій і допомоги, а не джерела фінансування.

Структура класу рахунків відповідає контингенту пенсіонерів. Усіх одержувачів виплат з Пенсійного фонду можна умовно поділити на 3 групи: (1) одержувачі пенсій, підвищень до неї та допомоги; (2) одержувачі допомоги на поховання вказаних вище осіб; (3) одержувачі компенсацій. Як правило, одна особа не може бути віднесена до двох (трьох) категорій одночасно.

У запропонованому класі рахунків рахунки 30-37 формують базову суму – нарахування пенсії та компенсації. На рахунках 38-39 відображаються надбавки та підвищення до пенсій, призначені різними пенсійними програмами.

На основні запропонованих класів рахунків необхідно розробити шаблони бухгалтерських проведення типових господарських операцій. Загальна схема взаємозв'язку рахунків вдосконаленого нами Плану рахунків у процесі руху коштів пенсійного забезпечення в органах Пенсійного фонду на районному рівні зображена на рис. 7.

Рис. 7. Схема обліку касових і фактичних видатків з виплати пенсій і допомоги органами Пенсійного фонду на районному рівні на базі вдосконаленого Плану рахунків

Як видно з рис. 7, за умов використання запропонованого класу рахунків 3 усі операції руху коштів пенсійного забезпечення відображаються в обліку у відповідності до послідовності руху коштів: попереднє нарахування пенсій і допомоги (фактичні видатки) та наступна їх виплата (касові видатки). Кореспонденція рахунків з обліку окремих найбільш типових операцій нарахування пенсій і допомоги з використанням кодів класифікацій пенсійних виплат (ККПВ) надана у таблиці 3.

Таблиця 3

Кореспонденція рахунків з обліку окремих операцій нарахування пенсій і допомоги

	Зміст операції	ККПВ ³	Дебет	Кредит
1.	Нараховано пенсії за віком, призначені ЗУ „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”	1100	400	300
2.	Нараховано пенсії держслужбовцям, призначені ЗУ „Про державну службу”:	1300		
	– у частині, що не перевищує розмір пенсії за віком		400	320
	– у частині, що перевищує розмір пенсії за віком		421	
3.	Нараховано пенсії науковцям, призначені ЗУ „Про наукову і науково-технічну діяльність”:	1400		
	– у частині, що не перевищує розмір пенсії за віком		400	331
	– у частині, що перевищує розмір пенсії за віком		423	
4.	Нараховано пенсії військовослужбовцям, призначені ЗУ „Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ”	1600	420	332
5.	Нараховано пенсії багатодітним матерям, які мають право на вихід на пенсію раніше встановленого віку	1200	422	330

3.3. Відображення у звітності розрахунків з виплати пенсій і допомоги та шляхи її вдосконалення

Видатки органів Пенсійного фонду районного рівня з виплати пенсій і допомоги повинні бути відображені у місячній, квартальній та річній звітності. Чинна методика обліку передбачає подання такої інформації:

- щомісяця у Звіті про виплату пенсій і допомоги (ф. 2а);
- щокварталу у Звіті про виконання бюджету ПФУ (ф. 2-ПФ).

³ ККПВ (Коди класифікації пенсійних виплат) – кодування пенсійних виплат надане вище

Вказані форми звітності мають тісний взаємозв'язок, оскільки розділ II звіту за формою 2-ПФ формується на основі даних Звіту про виплату пенсій і допомоги (ф. 2а) (див. рис. 4). Методика їх формування має ряд недоліків, а саме:

1. Дані Звіту про виплату пенсій та допомоги (ф. 2а) не відповідають його сутності, оскільки він відображає не розрахунки з пенсіонерами, а видатки по фактично виплачених сумах пенсій та допомоги (див. рис. 4). Інформація про нараховані суми пенсійних виплат не надається оскільки вони не зафіксовані в обліку, а розрахунок даних за колонками здійснюється таким чином:

колонка 5 „Фактично виплачено з початку року”	=	колонка 4 „Нараховано пенсій з початку року”	+	витрати на оплату послуг з виплати і доставки пенсій і допомоги
--	---	---	---	---

колонка 7 „Фактично виплачено за звітний місяць”	=	колонка 6 „Нараховано пенсій за звітний місяць”	+	витрати на оплату послуг з виплати і доставки пенсій і допомоги
---	---	--	---	---

Недоступною залишається й інформація про заборгованість з виплати таких сум.

Через такий стан речей Звіт про виплату пенсій та допомоги (ф. 2а) є **неінформативний, оскільки не виконує основної своєї функції** – формування даних про нарахування і виплату пенсій і допомоги.

2. Звіт про виплату пенсій та допомоги (ф. 2а) передбачає надання інформації про видатки на виплату пенсій і допомоги у розрізі джерел фінансування та законодавчих актів, якими призначені такі суми, що повністю дублює Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду (ф. 2-ПФ) з тією лише відмінністю, що звіт за формою 2а подається щомісячно, а за формою 2-ПФ – щоквартально. Окрім того, у Звіті про виплату пенсій та допомоги (ф. 2а) подається інформація про витрати на оплату послуг з доставки пенсій і допомоги, яка не має відношення до розрахунків з виплати пенсій і допомоги, а є видатками фонду.

З огляду на сказане нами пропонується змінити форму Звіту про виплату пенсій та допомоги (ф. 2а) виклавши її рядки відповідно до категорій одержувачів пенсій та допомоги, наданих у запропонованому Класі рахунків

3 „Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій”. Розшифровку рядків за колонками пропонуємо надавати аналогічно до чинної форми (див. рис. 7). Як видно з рис. 7 колонка 4 і 6 „Нараховано пенсій” формується за кредитом рахунку класу 3, що відповідає певному рядку, і відображає сформовану заборгованість перед одержувачами пенсій і допомоги. Колонки 5 і 7 „Фактично виплачено” фіксують суми з дебету того ж рахунку, тобто погашену заборгованість.

Оскільки розділ II „Видатки” Звіту про виконання бюджету ПФУ (ф.2-ПФ) формується на основі охарактеризованого вище звіту за формою 2а, і тому зберігає усі вказані вище недоліки. Чинна методика формування вказаної звітності передбачає „у колонці 2 розділу II зазначаються нараховані суми пенсій і допомоги, у колонці 3 – фактично виплачено пенсій та грошової допомоги за звітний період” [9, с. 263]. Проте вона не дотримується і формування вказаних даних здійснюється аналогічно до Звіту про виплату пенсій та допомоги (ф. 2а). Колонка 2 і 3 між собою тотожні з тією лише відмінністю, що до останньої включаються витрати на оплату послуг з виплати і доставки пенсій і допомоги. Тобто знову ж таки **недоступною залишається інформація про нараховані суми пенсій і допомоги, а також заборгованість з їх виплати.**

Ми пропонуємо вдосконалити методики складання Звіту про виконання бюджету ПФУ (ф. 2-ПФ), змінивши лише процедуру його заповнення, форма вказаного звіту є доцільною і відповідає інформаційним запитам керівництва. Відповідно до наших розробок Звіт за формою 2-ПФ необхідно формувати не на базі Звіту про виплату пенсій і допомоги (ф. 2а) (оскільки запропонована нами структура рядків останнього не відповідатиме звіту 2-ПФ), а на базі даних синтетичного та аналітичного обліку (див. рис. 7). Введення ж кодів класифікації пенсійних виплат, про які згадувалося раніше, зробить вказаний процес більш прозорим і послідовним.

Висновки:

Результати здійсненого нами дослідження дають підстави для формування наступних висновків і пропозицій:

1. Номенклатура витрат Пенсійного фонду за напрямками використання дуже велика. Пенсії, призначені різними законами значним чином диференціюються, що призводить до росту обсягу облікових робіт. З метою забезпечення прозорості обліку і контролю операцій з коштами пенсійного забезпечення доцільним є введення кодів класифікації пенсійних виплат (ККПВ) у розрізі законів, згідно з якими призначена пенсія чи допомога. Таке кодування необхідно покласти в основу планування видатків, їх синтетичного і аналітичного обліку, звітності Пенсійного фонду.

2. Оскільки затвердження Бюджету Пенсійного фонду та формування Звіту про виконання бюджету ПФУ (ф. 2-ПФ) здійснюється у розрізі пенсійних програм, тому і рахунки обліку витрат необхідно диференціювати у розрізі цих же програм, які передбачають відповідні джерела їх фінансування. При цьому вкладені до них субрахунки відобразатимуть напрями використання витрат.

3. Після передачі органам Пенсійного фонду функцій призначення та нарахування пенсій в його обліку виникли нові об'єкти – розрахунки з пенсіонерами. Тому доцільним є введення нового класу рахунків 3 „Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій” у розрізі категорій пенсіонерів та законів, згідно з якими призначена їм пенсія. За таких умов, на відміну від чинної методики, облік інформуватиме про заборгованість з невиплаченої суми пенсій (допомоги), яка може бути зумовлена касовими розривами (як наприклад у 2004-2005 роках [23]), дефіцитом бюджету ПФУ та ін.

4. Чинна методика формування звітності ПФУ передбачає подання інформації про пенсійні виплати у Звіті про виплату пенсій і допомоги (ф. 2а) та розділі II Звіту про виконання бюджету ПФУ (ф. 2-ПФ). У вказаних формах звітності недоступною є інформація про нараховані суми пенсій і допомоги, а також заборгованість з їх виплати. Запропонована нами концепція обліку витрат передбачає формування звіту за формою 2а у розрізі

рядків, що відповідають структурі рахунків запропонованого класу 3 „Розрахунки з одержувачами пенсій, допомоги та надбавок до пенсій”. Розшифровку рядків вказаного звіту за колонками пропонуємо надавати аналогічно до чинної форми: інформація про нараховану суму пенсій формуватиметься з кредиту рахунків класу 3, а про фактично виплачені суми – з дебету відповідного рахунку цього ж класу.

Список використаних джерел:

1. Зайчук Б.О., Зарудний О.Б., Березіна С.Б., Александров В.Т., Недбаєва С.М. Пенсійний фонд України. Організаційно-правові та соціально-економічні засади функціонування. – К.: „АВТ”, 2006. – 1056 с.
2. Закон України „Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” від 23 вересня 1997 року N 540/97-ВР
3. Закон України „Про Державну службу” від 16.12.1993р. №3723-ХІІ
4. Закон України „Про дипломатичну службу” від 20 вересня 2001 року N 2728-ІІІ
5. Закон України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. № 1058-ІV
6. Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” від 23 вересня 1999 року N 1105-ХІV
7. Закон України „Про зайнятість населення” від 1 березня 1991 року N 803-ХІІ
8. Закон України „Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ” від 9 квітня 1992 року N 2262-ХІІ
9. Закон України „Про пенсійне забезпечення” від 5 листопада 1991 року N 1788-ХІІ
10. Закон України „Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни” від 16 березня 2004 року N 1603-ІV

11.Закон України „Про прокуратуру” від 5 листопада 1991 року N 1789-XII

12.Закон України „Про службу в органах місцевого самоврядування” від 7 червня 2001 року N 2493-III

13.Закон України „Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” від 22 жовтня 1993 року N 3551-XII

14.Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали від Чорнобильської катастрофи” від 28 лютого 1991 року N 796-XII

15.Закон України „Про статус народного депутата” від 17 листопада 1992 року N 2790-XII

16.Закон України „Про статус суддів” від 15 грудня 1992 року N 2862-XII

17.Закон України „Про судову експертизу” від 25 лютого 1994 року N 4038-XII

18.Інструкція по бухгалтерському обліку та звітності в органах Пенсійного фонду України, затверджена постановою правління Пенсійного фонду від 13.12.1994 р. N 11-4

19.Митний кодекс України від 11 липня 2002 року N 92-IV

20.Наказ Державного казначейства України „Про затвердження Роз’яснень щодо застосування класифікації видатків бюджету” від 4.11.2004 р. №194

21.Наказ Міністерства фінансів України „Про бюджетну класифікацію та її запровадження” від 27.12.2001 р. № 604

22.Положення про помічника-консультанта НДУ, затверджене постановою ВРУ від 13.10.95р. № 379

23.Про результати аналізу та перевірки формування і виконання бюджету Пенсійного фонду України / Підготовлено департаментом з питань соціальної політики та державного управління і затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 09.08.2005 № 17-2/. – Київ: Рахункова палата України, 2005. – Випуск 20 // /www.ac-rada.gov.ua

**Зміст статті Адамик О.В.
„Витрати органів Пенсійного фонду районного рівня:
їх класифікація та відображення в обліку”**

<i>Вступ</i>	1
1. Класифікація видатків за джерелами фінансування і напрямками використання та їх відображення в обліку	2
2. Класифікація видатків за етапами руху коштів пенсійного забезпечення та їх відображення в обліку	7
3. Розрахунки з одержувачами пенсій і допомоги	10
3.1. Історія впорядкування розрахунків Пенсійного фонду з одержувачами пенсій і допомоги	10
3.2. Пропозиції вдосконалення методики обліку розрахунків з пенсіонерами	12
3.3. Відображення у звітності розрахунків з виплати пенсій і допомоги та шляхи її вдосконалення	18
Висновки:	21
Список використаних джерел:	22